

Nővéreink

(Olvasatok) Fiatal barátaimnak félszáz rövid részletet olvastam fel a könyvből, amelynek akkor még nem volt címe, s először is arra kértem őket, adjanak címet a műnek. Ilyenek születtek: „Hivatás”, „Elhivatottság”, „Kiválasztottak”, „Isten szolgálói”, „Pax vobiscum”, „Szegénység, tisztaság, engedelmisség”, „Életem övé, sosem enged elveszni”, „Szárnyakkal születtünk”, „Felfelé megyünk”, „Ha kérdezed, ki vagyok...” A legutóbbit egy Weöres-vers részletével magyarázta szerzője:

*„Ha kérdezik, ki vagy, ezt mondd:
egynemű vagyok a széllel,
folyó sodrával,
esőcsepp hullásával,
madár röptével,
fapadlón járó facipős ember lába zajával.”*

Találtak-e valamit az ötvenkét nővér viselkedésében, amit idegennek, nagyon távolinak vagy egyenesen taszítónak éreztek — kérdeztem, s a többség a fejét rázta. A kisebbség nagyon távolinak érezte önmagától azt a fajta engedelmisséget, amikor valaki természetesnek tartja, hogy előljárója fehér botnak használja őt, valamint a tulajdon teljes mértékű hiányát. Akadt-e olyasmi viselkedésükben, amit bizarrnak, furcsának, nagyon különösnek találtak — kérdeztem tovább. „Inkább megrendítő”, „Inkább megdöbbenően példázatszerű”, „Lehet így is élni” — válaszolta a többség, a kisebbség pedig kiválasztottságukat, „naprakészen pontos önértékelésüket” és megingathatatlan derűjüket tartotta megmagyarázhatatlanul különösnek. És mit találtak bennük megragadónak — faggattam tovább segítőtársaimat. Ketten-ketten a csikkszedő apácát, a szibériai „nagy utazást” is felvállaló szerzetest, a zsidókat mentő nővéreket és a „Mi felfelé megyünk” magatartást említették, a többiek felidéztek a cigányok számára kirándulásokat szervező, a hegesztéssel próbálkozó, a légópincében bábózó, a kilencvenéves korában is aktív és a saját kezével világra hozott csecsemő sírásából glóriát kihalló nővérek alakját, a „bárhol szolgálni” szemléletet és a nyitottságot.

Személyre szóló üzeneteket is feljegyeztek: „alázat és engedelmisség”, „munkaszeretet, emberszeretet és áldozatkészség”, „példázatszerű gerinccesség”, „az Isten-szeretet égő szeretet, mindent betölt”, „valaki mindig gondot visel ránk”, „a meglátás képessége: mi a fontos igazán ebben a világban”, „mindig ott lenni, ahol, amikor szükség van rám”, „nem a saját személyem a legfontosabb”, „a másik ember felől nézni mindent”, „a hit, a remény és a szeretet tényleg mindenben átvezet, mindent átölel, nincsen semmi, ami kicsúszhatna ebből az ölelésből”.

(Meghívás) Mi hívta őket, mi mozdította ki őket? Vagy talán: mi csábította, mi kényszerítette őket? Választottak vagy sodródtak? A könnyebbik vagy a nehezebbik utat választották? A biztonságot a szabadság kockázata helyett? A valamitől vagy a valamiért való szabadságot? Nincs könnyű dolga a szociológusnak. Belekapaszkodhat olyan részletekbe,

hogy lám, jellemző, még a szegénységi fogadalom letételéhez is szükség volt hozományra, stafirungra előkelőbb rendekben; feljegyezheti, hogy többségük egyszerű, sokgyermekes családból indult; hogy az esetek jelentős százalékában „csábított” a környezetükben élő, az őket tanító szerzetesek példája; ez azonban vajmi kevés ahhoz, hogy összeálljon egy szociológiai magyarázat. Feltűnően hiányoznak a be nem avatottak számára kézenfekvőnek tűnő motívumok: a felemelkedés lehetősége, az életidegenség, a kikoszarozottság, az előnytelen külső, a szerelmi bánat, a kínzó magány, az alternatívák hiánya. Ritka a romantikus regényből ismerős történet. Voltak köztük csinos, bálozó lányok, voltak akiket szüleik biztattak, voltak akiket akadályoztak, indultak vallásos és nem vallásos (igaz, kisebb részük) környezetből. A szociológus elbizonytalanodik. Úgy tűnik, döntő többségük nem a megvetett világot cserélte fel biztonságra, földi paradicsomra. Hitelesen hangzik az „éppen olyanok voltunk”, a „valami történt bennem”, a „belső indíték, lelki forma”. A szociológus megérzi, idáig, eddig a határig szól mandátuma, s — félretéve műszereit — belső hallására figyelve ilyeneket hall: „markomba metszettelek téged”. A kérdés tehát helyesen így szól: ki választotta őket?

(Rend) A kívülálló, a valamitől való szabadság hamis ígézetében élő bezártnak, rabnak, kiszolgáltatottnak, személyiségétől megfosztottnak érzi a zárdában élt. Pedig ő a rendben rendben van, otthona rend-ház. Nyíri Tamás embertanában a rend igényének és az alapvető bizalomnak a szoros összefüggésére hívja fel a figyelmet. Nővéreink a rend szépségéről is beszélnek. Esetükben a lemondás nem öncsonkítás, hanem kinyílás és rendcsinálás volt: életükben helyükre kerültek a dolgok. Nővéreink közönséges emberek, akik a rendkívüliség útját választották. Rend és rendkívüliség? Igen! A mese mindannyiunkról szól, valamennyiünk lehetőségéről és feladatáról: rendben lenni. Hogyan? Úgy, ahogyan ezt V. P. vincés nővér elmagyarázta: „Szegénység, tisztaság és engedelmisség. Ahhoz, hogy egy közösség éljen, létezzen, erre a háromra valamilyen szinten szükség van, még egy államban is. Kell a szegénység olyan értelemben, hogy ne legyünk harácsolók; kell a tisztaság, kell a tisztesség a családon belül; kell az engedelmisség, mert törvények mindenütt vannak, és azoknak eleget kell tenni, másképpen nincsen rend. A rend innen kapja a nevét.” Mi, „világiak” a rendet hajlamosak vagyunk a diktatúrával és a vakfegyelemmel társítani, ám nővéreink akaratuktól elszakadva nem személyiségüktől, hanem önös éenségüktől szabadultak meg. Lelki szabadságról, függetlenséget jelentő szegénységről, Isten parancsain belüli engedelmisségről, eszményképről, eszmei világról beszélnek. Összeszedték, egybegyűjtötték, összpontosították magukat a feladatra, völegényükre, „talpig nehéz hűségben”.

(Hivatás) „Mint édesanyjukat, úgy szerettek bennünket a gyerekek”; „Dolgoztunk mi 10 órát legkevesebbet, akkoriban még nem volt szabadnap”; „Közülünk nagyon sokan meghaltak fiatalon, mert túl voltak feszítve munkával”; „Nekem bukott tanítványom a 32 év alatt nem volt”; „Nemcsak tudást adtunk, de erkölcsi példát is”; „Én is megtanultam lovat hajtani”; „Ebbe a faluba voltak helyezve a balassagyarmati kórház elmebetegei, remek, remek figurák voltak”; „Ifjúsággal foglalkoztunk, falumisszióval”; „A Szent Vince Mozgalom keretében kijártunk a nyomortelepre, itt meséltünk, filmet vetítettünk”; „Mindenkít befogadtunk, nem tettünk különbséget”: hivatásosok szavai ezek. Többségük kitűnő szakember, akiket nem érdekek, hanem értékek vezérelnek. Szerepeik többsége női szerep, anyai szerep: emberekkel foglalkoznak mint ápolónők, tanítónők, óvónők,

védőnők, tanárnők, gondozónők. Miként szerzetesi ruhájukba, hivatásukba is beöltöztek, de még a több diplomás professzionisták is elsősorban szolgálatot teljesítenek. Így aztán, ha a szükség a gimnáziumból kórházat csinál, az „elegáns” kedves nővérekből ápolónők lesznek, s gusztusos úrilánykák helyett tetves sebesülteket gondoznak. Az ápolóvá lett tanárban az ápolónő hitelesíti a szerzetes tanárt.

(Szétszórás) A rendszer nem tudta magába beilleszteni a rendeket, mert rendetlen volt, mert nem tudott igazából mit kezdeni a kommunizmussal. Ingyenélőknek és népbuftóknak minősítette nővéreinket, s megpróbálta nélkülük. Nélkülük, akik szerint rendjük „egy olyan szent kommunizmus, amit csak ilyen lelkiességgel, ilyen hozzáállással lehetett végrehajtani”, akik jól tudták, hogy végzetes hiba volt a kommunizmust az ateizmussal összekötni, s jól látták, hogy a sztálinizmus és a kommunizmus között föld és ég (így, ebben a sorrendben!) a különbség. „Én lennék a legnagyobb kommunista, ha az volna csak az eszményünk, hogy az Úristen egyformán adta mindenkinek ezt a földi lehetőséget”, halljuk az egyik „szent kommunistától”. Ami történt, egészében tragédia, részleteiben tragikomédia, olykor-olykor Menzel-filmbe vagy Hrabal-regénybe illő jelenetekkel is tarkítva; gondoljunk az apácának — mi mást is, mint — dauerolt hajat ígérő ávosra.

„Elkezdődött egy szörnyű rágalomhadjárat”; „Ávosok vették körül a kórházat”; „Óraszám jöttek azzal az ávosok, hogy lépünk ki”; „Mondták, hogy ez titkos lebuj”; „Betörték a klauzurába”; „Egy hatalmas puskatussal bezúzták a hálószoza ajtaját”; „Lerántották a fátylat, hajamnál fogva rángattak, aztán leütöttek puskatussal”; „Mindig egy csinos jött, és egy nagyon durva”; „A nép az semmit se szólt, összehúzta magát”. A beszámolóok visszafogottak, érződik, hogy nem részletezik a borzalmakat, jócskán nehezítve ezzel a rendszer gyengeségét leginkább eláruló rémtettek krónikáját rekonstruálni kívánó történész feladatát. Miért tompítják a borzalmakat? Óvatosságból, hátha egyszer megint értük jönnek? De hiszen immár hetven-kilencven évesen azt várják, hogy Krisztus levegye őket a keresztjükről. Ők nem félelemből visszafogottak, mint a pócspetrikek Ember Judit filmjében, hanem azért, mert összeszedettek, mert nem érezték magukat sosem elveszettek. Mi a válaszuk ezekre a szörnyűségekre? „Ha kötelességből teljesíti, akkor becsülöm”; „Gyűlölet ekéje nem szántja szívemet”; „Nem államellenes voltam, hanem támogattam az államot”; „Azért szelídebben, szeretetteljesebben csinálhatták volna”; „Abban reménykedtünk, hogy elvisznek bennünket Szibériába, ott elmegyünk a bányákba, és megtérítjük az oroszokat, megmutatjuk, hogyan kell az Úristenért dolgozni”. „Aki a katolikus egyházat halálra akarja sebezni, mindig az erőforrásokat, a kolostorokat támadja” — írja W. Nigg. Lehet, hogy csak ezt akarták, de nővéreink szétszórásával a szent kommunizmust államosították.

(Vizsga) Sokan közülük falujukat, kisvárosukat sem hagyták el szétszórásukig, tilos volt a rendház akár csak néhány órára történő elhagyása. Mi történt velük, amikor kiűzettek a fészekmelegből? Egykettőre elolvadnak ezek a cukorbabák, vélték azok, akik ingyenélőknek nevezték őket, az ingyen munkálkodókat. Ez volt az igazi vizsga: rendből. Megtalálják-e rendjüket a kaoszban, ez volt a kérdés. De hát ők, akik Krisztus jegyesei voltak, és nem rendfőnöknők csibéi, nem kastélyt vagy gyárat hagytak maguk mögött, nem az övékét. Szétszörték őket, s ők szétvitték magukban a rendet.

„Jó néhányan ott maradtunk takarítónőnek, mosogatónak”, „Nagyon szépen, egészen jól ment a hegesztés, de oda nem engedtek át, mert elit szakma volt”; „Szerettem a

belgyógyász főorvost, aki párttitkár volt”; „Törzsgárdatag lettem, s szakszervezetis aktíva”; „Kapáltunk, kévét hánytunk, cséplőgéphez mentünk, mindent az égvilágon megfogtunk”; „Voltam öreganyám, meg nyanya, meg házisárkány, nagy értéknek tartom ezt a tíz évet, mert olyan emberközelségbe kerültem a munkásokkal, amilyenbe rendes körülmények között nem kerültem volna”; így számolnak be a világba üzetésükről. Meglehetősen néhányan fel is szabadultak, élvezték is a nagyvilág tarkaságát, ám — lett legyen bármi is munkájuk, foglalkozásuk, beosztásuk — „mindenki saját maga ápolta tovább hivatását”. Akik mindent kiűrtettek magukból, nyitottak, rugalmasak, alkalmazkodók lettek, folytatni tudták önmagukat az eljegyzettek — Weöres szavaival — szélként, esőcseppként, madárként, facipős emberként. Talpig nehéz hűségben is könnyedén improvizálva.

(Felfelé) Először megdöbbenett, hogy nevük helyett számokkal és kezdőbetűkkel szerepelnek, s nem mint Hilária nővér, Consilia nővér, Petra nővér, Margit nővér, aztán eszembe jutott M. S. mester és a névtelen remekművek szerzői. Először bántott, hogy a számok és kezdőbetűk nemtelenítik őket, akiknek női mivoltát úgyszólván sokan megkérdőjelezik. A szeretetesség tudósa, W. Nigg másként látja: „Az áldozati szellem időtlen nővé teszi, őrá illik leginkább az -örök nő- jelzője.” Jegyesként megőrizhették nőiességüket, megszüntetve megőrizhették önmagukban az anyát is. Még hiúságukat is. „A hiúság minden nőben megvan, csak a kérdés, milyen tartalommal tölti meg az ember” — magyarázza egyikük. Többségük névtelenül tűnik el, s lassan majd kihullnak a kihunyo emlékezetekből is, hiszen utánuk mennek azok a százezrek is, akiknek nővéreik, ápolói, gondozói, tanítói, népművelői voltak, anélkül, hogy egyetlen „pro urbe”, „kiváló népművelő”, „kiváló dolgozó” kitüntetést kaptak volna. Néhányukat ugyan még fel lehetne terjeszteni ezekre, de mit számítana ilyesmi azoknak, akik már felfelé mennek. Inkább mi tartoznánk vele önmagunknak, hiszen a mi nővéreinkről van szó. Mit számítana az egészségeseknek ilyenfajta gyógyír? Érdemük jóval több, mint ami egy-egy ilyen díj mögött szokott meghúzódni, titkuk is sokkal gazdagabb a sejtelmes kezdőbetűknél, s ha megkérdezik tőlük, ki vagy, megkopott szeretetházaikban — otthonukba, vőlegényükhöz készülve így válaszolhatnak Weöres soraival:

*„Még nem vagyok egész
és mire az lehetnék,
már több leszek annál,
bogysem magamban lehessek egész.
Még nem is élek,
nem is fogok élni:
életnél teljesebb
leszek a holtom után.”*

(Áttűnés) A nővéreinkről szóló „... evilágból...” című filmben van egy háttorzongatóan szép jelenet. Kegyelmi állapotban érezhették magukat a filmesek, amikor lencsevégre kaphatták. Idő és időtlenség határán, egy havas, de mégis inkább őszi hangulatot éreztető kertben, az elmúlás ősze és a főhéher örökkévalóság határán idős vagy inkább már időtlen apácák „idétlenkednek” (vagyis inkább „időtlenkednek”): hógolyóznak. Botjaikra támaszkodva, szegyenkezve és bele-belefeledkezve dobálják és porolják egymást. Önmagukat is megmosolyogva kószolgatják a mennyországot. József Attila sorai jutottak eszembe: a rendet szülő szabadság és az egy töről fakadt jó szó, szépség, komolyság, játék. Elmerülve ennek a játéknak a látványában, hallatlan nyugalmat éreztem: azt, hogy nővéreink rendben vannak. Csak mi vagyunk, leszünk árvaibbakk nélkülük.